

कवष ऐलूषः। इन्द्रः। जगती, ६-९ त्रिष्टुप्

प्र सु ग्मन्ता धियसानस्य सक्षणि वरेभिर्वराँ अभि षु प्रसीदतः।

अस्माकमिन्द्र उभयँ जुजोषति यत्सोम्यस्यान्धसो बुबोधति ॥ १०.०३२.०१

धियसानस्य- धारणायुक्तस्योपासकस्य । सक्षणि- सेवायाम् । सु- सुष्टु । ग्मन्तौ- गच्छन्तौ स्वाश्वौ प्राणप्रतीकौ । प्र- इन्द्रो बलाधिदेवता प्रेरयति । वरेभिः- वरणीयैर्मार्गैः । प्रसीदतः- प्रसन्नस्योपासकस्य । वरान्- श्रेष्ठान् मन्त्रान् । अभि- अभिलक्ष्य । सु- सुष्टु आगच्छतु । यत्- यदा । इन्द्रः- परमेश्वरः । सोम्यस्य अन्धसः- रसम् । बुबोधति- अनुभवति । तदा । अस्माकम्- नः । उभयम्- अभ्युदयनिःश्रेयसात्मकं धर्मम् । जुजोषति- सेवते ॥१॥

वीन्द्र यासि दिव्यानि रोचना वि पार्थिवानि रजसा पुरुष्टुत।

ये त्वा वहन्ति मुहुरध्वराँ उप ते सु वन्वन्तु वग्वनाँ अराधसः ॥ १०.०३२.०२

इन्द्र- ईशनाधिदेवत । दिव्यानि रोचना- दिव्यलोकान् । वि यासि- विशेषेण गच्छसि । पुरुष्टुत- बहुभिः स्तुत । पार्थिवानि रजसा- भौमान् लोकान् । वि- विशेषेण गच्छसि । ये । त्वा- भवन्तम् । मुहुः । अध्वरान्- ध्वररहितकर्माणि प्रति । उप वहन्ति- प्रापयन्ति । ते । अराधसः- असंसिद्धान् । वग्वनान्- मन्त्रैः संभक्तृन् । मन्त्रोपासकानिति भावः । नः । सु- सुष्टु । वन्वन्तु- संभजन्ताम् ॥२॥

तदिन्मे छन्त्सद्वपुषो वपुष्ट्रं पुत्रो यज्जानं पित्रोर्धीयति।

जाया पतिँ वहति वग्नुना सुमत्पुंस इन्द्रो वहतुः परिष्कृतः ॥ १०.०३२.०३

पुत्रः- तनयः । पित्रोः । जानम्- चित्तजातं सद्भावनम् । अधीयति- यथा अध्येति तथा । वपुषो वपुष्ट्रम्- अतीव रूपवत्तरम् । मे- मम । तत्- तदुपासनम् । छन्त्सत्- इन्द्रः कामयताम् । जाया- पत्नी । सुमत्- साध्व्या । वग्नुना- वाचा । पतिम्- भर्तारम् । वहति- यथा निर्वहति तथा । पुंसः- पुरुषोत्तमस्येन्द्रस्य । भद्रः- कल्याणः । वहतुः- वहनशीलः सोमः । परिष्कृतः- तदर्थं संस्कृतः ॥३॥

तदित्सुधस्थमभि चारु दीधय गावो यच्छासन्वहतुं न धेनवः।

माता यन्मन्तुर्यूथस्य पूर्व्याभि वाणस्य सप्तधातुरिजनः ॥ १०.०३२.०४

यत्- यदा । धेनवः । वहतुम्- धनं यथा । न- धारयन्ति तथा । गावः- चिद्रश्मयः । शासन्-
उपासकमनुशासनं कुर्वन्ति । तदा । यूथस्य- देवयूथस्य । पूर्व्या- प्राचीना । माता- मन्त्रभूता वाग्भूता
जननी । यत्- यदा । मन्तुः- मननशीलस्य भवति । सप्तधातुः- भूरादिसप्तभूमिकाधारकः । जनः-
उपासको जनः । वाणस्य- स्तोत्रमयस्य मन्त्रस्य धारको यदा भवति तदा । तत् । चारु- सुन्दरम् ।
सधस्थम्- देवयजनसदनम् । अभि- अभितः । दीधय- उद्दीपय ॥४॥

प्र वोऽच्छा रिरिचे देवयुष्मदमेकौ रुद्रेभिर्याति तुर्वणिः।

जरा वा येष्मृतेषु दावने परि व ऊमेभ्यः सिञ्चता मधु ॥ १०.०३२.०५

देवयुः- देवकामः । वः- युष्मदर्थम् । प्र- प्रकर्षेण । पदं अच्छ- स्थानमभिलक्ष्य । रिरिचे-
पृथग्भवति । एकः- इन्द्रः । रुद्रेभिः- मरुद्भिः प्राणविशेषैः । तुर्वणिः- वेगी सन् । पदम्-
अस्मत्स्थानम् । याति- गच्छति । जरा- स्तुतिः । येषु । अमृतेषु- अमरणशीलेषु देवेषु । दावने-
दाने सफला भवति । ऊमेभ्यः- तेभ्यो रक्षकेभ्यो देवेभ्यः । वः- यूयम् । मधु- सोमं रसम् ।
सिञ्चत ॥५॥

निधीयमानमपगूळहमप्सु प्र मे देवानां व्रतपा उवाच।

इन्द्रो विद्वां अनु हि त्वा चचक्ष तेनाहमग्ने अनुशिष्ट आगाम् ॥ १०.०३२.०६

निधीयमानम्- निक्षिप्तम् । अप्सु- मूलशक्तिधारासु । अपगूळहम्- अन्तर्हितमग्निं सर्वभूतहितक्रतुम् ।
मे- मह्यम् । देवानाम्- द्योतनशक्तीनाम् । व्रतपाः- धर्मपालक इन्द्रः । प्र- प्रकर्षेण । उवाच-
अब्रवीत् । इन्द्रः । विद्वान्- ज्ञानी सन् । त्वा अनु- भवन्तमनु । चचक्ष- ददर्श । अग्ने-
सर्वभूतहितक्रतो । तेन- अमुना त्वया । अनुशिष्टः- शिक्षितः । अहम् । आगाम्-
देवसवितारमात्मानं प्राप्नुयाम् ॥६॥

अक्षेत्रविक्षेत्रविदं ह्यप्राट् स प्रैति क्षेत्रविदानुशिष्टः।

एतद्वै भद्रमनुशासनस्योत स्तुतिं विन्दत्यञ्जसीनाम् ॥ १०.०३२.०७

अक्षेत्रवित्- क्षेत्रविषये अज्ञः। क्षेत्रविदम्- क्षेत्रं जानन्तमेव। अप्राट्- पृच्छति। हि- खलु।
क्षेत्रविदानुशिष्टः- क्षेत्रं जानता शिक्षितः। सः। प्रैति- प्रकर्षेण गच्छति। अनुशासनस्य-
योगानुशासनस्यैव। एतत्- इयं गुरुपरम्परैव। भद्रम्- कल्याणी। उत- अपि च। अञ्जसीनाम्-
ऋजुमार्गेण गन्तव्यानाम्। स्तुतिम्- मार्गम्। विन्दति- लभते ॥७॥

अद्येदु प्राणीदममन्निमाहापीवृतो अधयन्मातुरूधः।

एमेनमाप जरिमा युवानमहेलन्वसुः सुमना बभूव ॥ १०.०३२.०८

अद्य- इदानीम्। प्राणीत्- अग्निः सर्वभूतहितक्रतुश्चेष्टितोऽभवत्। इमा अहा- एतानि दिनानि दैवीः
प्रज्ञाः। अममन्- मननं कृतवान्। मातुः- अदितेः प्रकृतेः। ऊधः- रसम्। अपीवृतः- तेजःपरिवृतः
सन्। अधयत्- अपिबत्। ईमेनम्- एतमुपासकम्। युवानम्- तरुणम्। आ- मर्यादया क्रमेणेति
भावः। जरिमा- मध्ये मरणं विना जरा। आप- अग्निप्रसादादाप। अहेलन्- अक्रुध्यन्। वसुः-
संपद्भूतोऽग्निः। सुमनाः- शोभनचित्तः। बभूव- अभवत् ॥८॥

एतानि भद्रा कलश क्रियाम् कुरुश्रवण ददतो मघानि।

दान इद्वौ मघवानः सो अस्त्वयं च सोमो हृदि यं बिभर्मि ॥ १०.०३२.०९

कलश- कलावन्। कुरुश्रवण- उपासकानां श्रोतः श्रुतिभूत। मघानि- संपदः। ददतः-
प्रयच्छतस्तुभ्यम्। एतानि- इमानि। भद्रा- कल्याणानि। क्रियाम्- कुर्मः। सः- असाविन्द्रः।
मघवानः- हे हव्यवन्तः। वः- युष्माकम्। दानः- दानमयः। अस्तु- भवतु। हृदि- हृदये। यम्।
बिभर्मि- धारयामि। अयम्- स एषः। सोमः- रसश्च। दानः। अस्तु ॥९॥